

Textasmíð

Örnámskeið 19.3.2014 á vegum Ritvers
Hugvísindasviðs Háskóla Íslands

Sigurlín Bjarney Gísladóttir

Hvernig texta smíðum við?

- Ritgerðir
- Greinar
- Skýrslur
- Pistlar
- Dagbókafærslur
- Blogg
- Glósur

Verkfærakistan

- Til hvers þarf verkfærakistu? Efniviður og verkfæri.
- Efsta skúffan: Orðaforði og málfræði.
- Næsta skúffa: Naglar, skrifur, hnoð, málband.

Verkfærakistan

- ❑ Stóra skúffan: Hamar, skrúfjárn, naglbítur, sög, hnifur, sandpappír.
- ❑ Orðin eru eins og naglar og skrúfur. Við þurfum hamar, skrúfjárn o.fl. til að negla saman setningar og setja upp textakofann.

Tungumálið

- ❑ Efniviðurinn
- ❑ Tungumálið: Nafnorð, sagnorð, lýsingarorð, atviksorð o.s.frv. Setningagerð. Kommusetning.
- ❑ Hvernig virkar tungumálið?
- ❑ Þarf nokkuð að læra málfræði?
- ❑ Leikvöllur. Gott að kunna reglurnar í fótbolta áður en maður gefur kost á sér í landsliðið 😊

Helstu bækur

- ❑ **Íslensk orðabók** (5. útg. 2010) Mörður Árnason (ritstjóri)
- ❑ **Samheitaorðabók** (3. útg. 2012) Svavar Sigmundsson (ritstjóri)
- ❑ **Stafsetningaorðabókin** (2006) Dóra Hafsteinsdóttir (ritstjóri)

Fleiri bækur

- **Íslensk orðsifjabók** (4. prentun, 2008) Ásgeir Blöndal Magnússon.
- **Íslensk stílfraeði** (1994) Þorleifur Hauksson (ritstjóri), Þórir Óskarsson.
- **Stóra orðabókin um íslenska málnotkun** (2005) eftir Jón Hilmar Jónsson. Orða- og hugtakalýsing í fyrri hluta og orða- og orðasambandaskrá í seinni hluta.

Enn fleiri bækur

- **Mergur málsins** (1993) eftir Jón Friðjónsson. Uppruni, aldur og þróun fastra orðasambanda í íslensku.
- **Handbók um íslensku** (2012) Jóhannes B. Sigtryggsson (ritstjóri). Málnotkun, stafsetning og ritun.
- Ýmsar bækur um ritun (sjá síðustu glærurnar).

Helstu verkfæravefslóðir eða vefslóðaverkfæri

- www.snara.is
- <http://bin.arnastofnun.is/forsida/>
Beygingarlýsing íslensks nútímamáls, ritstjóri Kristín Bjarnadóttir.
- Ritreglur: <http://ismal.hi.is/Ritreglur0.htm>
- Málfarsbanki Íslenskrar málstöðvar: <http://www.ismal.hi.is/malfar/>

Fleiri vefslóðir

- Heimasíða Stofnunar Árna Magnússonar
<http://www.arnastofnun.is/> - þar eru þessi orðasöfn:
 - **Orðabanki Íslenskrar málstöðvar** (íðorðasöfn).
 - **Ritmálssafn Orðabókar Háskólans** (Dæmi úr textum frá 1540 og til okkar daga).
 - **Textasafn Orðabókar Háskólans**: Hægt að leita í ýmsum textum frá 13.öld og til okkar daga.
- Forrit með ritvilluvörnum – **Púkinn** og **Skrambi** (<http://skrambi.arnastofnun.is/>).

Ritgerðir

- Uppbygging (inngangur, meginmál, niðurlag)
- Rannsóknarspurning? Viðfangsefni?
- Heimildir – hvernig nota ég þær?
- Vinnulag.
- Hugmyndir og hugsun þurfa að komast á blað.
- Koma hugsun í orð. Hvað vil ég segja? Hver er kjarninn?
- Skerpa fókus.

Ritgerðavinnan

- Lestur
- Skilningur
- Skrif
- Að stytta sér leið og finna hjáleið.
- Tími – allt þarf tíma. Gefa tíma.
- Með tímanum kemur þjálfun, vinnulag og öryggi.

Dæmi um byggingu Túlípanar fyrir utan glerhjálminn

- Ritgerð um bókina *Glerhjálmurinn* og ljóðið *Túlípanar* eftir Sylvíu Plath (8 bls.):
 - Inngangur
 - En kíkjum samt fyrst á höfundinn
 - Glerhjálmurinn
 - Myndmál
 - Ytri og innri veruleiki
 - Túlípanar
 - Litir og vatn og líf
- Túlípanar undir glerhjálmi (lokaorð)

Dæmi úr ritgerðinni

- „Esther lýsir sambandi sínu við móður sína **sem** einkennist af tengslaleysi og þrúgandi andrúmslofti **sem** erfitt er að festa fingur á. Þetta sést vel á lýsingu Estherar á heimsókn **móður sinnar** þar sem hún **sýnir** skilningsleysi **móður sinnar** og ítrekar hversu föst **hún** er undir glerhjálminum.“

Dæmi um málnotkun

- **Tap veldur stjórn RÚV vonbrigðum.**
Eftirfylgni skorti með niðurskurðaraðgerðum síðasta árs hjá Ríkisútvarpinu. Útvarpsstjóranskipti eru sögð hafa sett strík í reikninginn. (Fréttablaðið 19. mars 2013, bls. 8, fyrirsögn og hluti af millifyrirsögn)

Tillaga að breytingu: Niðurskurði síðasta árs var ekki fylgt eftir hjá Ríkisútvarpinu. Uppsögn og ráðning nýs útvarpsstjóra var kostnaðarsöm.

Enn betri breyting: Ríkisútvarpið fylgdi ekki eftir niðurskurði síðasta árs. Útvarpsstjóranskipti settu strík í reikninginn.

Lestu!

- Lestu í rúminu, strætó, baði, í eldhúsinu (á meðan suðan kemur upp), á biðstofunni hjá tannlækninu, í klippingu, í lyftunni, þegar kennarinn er seinn, í sumarfríinu, í páskafríinu, í helgarfríi, yfir kvöldfréttunum ...
- Hafðu bók í töskunni, á náttborðinu, í eldhúsinu, á klósettinu, bílnum.

Lestu meira!

- Skannaðu bókahillur – á bókasafninu, hjá vinum, í sumarbústöðum, kaffihúsum...
- Fylltu kindilinn, snjallsímamann og allar græjur af bókum, sögum og textum.
- Hlustaðu á hljóðbækur ef þú þarft að keyra, þrjóna, teikna, elda.
- Lestu ljóð, leikrit, sögur, fréttir, uppskriftir, minningagreinar, keðjubréf, stöðuuppfærslur, bloggsíður.

Kveikjur fyrir skapandi skrif

- Hvað ef
 - - ég vaknaði einn daginn skyggn?
 - - forsætisráðherra hyrfi sporlaust?
 - - tónlistarhúsið Harpan leisti landfestar og sigldi á haf út?
 - - ég gengi fram hjá íbúðinni minni og sæi sjálfa mig inn um gluggann þar sem ég væri að vaska upp?

Fleiri kveikjur

- www.timarit.is (Opnar inn í fortíð landsins)
- Netútgáfan: www.snerpa.is/net/ (fullt af spennandi lesefni)
- Íslendingabók (Hvaðan kem ég? Hver er saga mín og minna?)
- Flandur. Handahófið – draga orð, klippa sundur eða líma saman. Ósjálfráð skrif.
- Opna augu og eyru. Forvitni. Geðshræring.

Hraði og þema

- Hraðastilling – sumir textar vilja komast yfir hámarkshraða á meðan aðrir krefjast 20 km/klst.
- Þema: Afhjúpar sig eftir frumskrifin. Eru tákni í textanum? Myndmál? Um hvað fjallar textinn? Hvað vil ég segja?
- Stækkunarglerið í verkfærakistunni.

Endurskrif

- ❑ Endurskrif: eitthvað sem allir vilja vera án en enginn sleppur undan.
- ❑ Sandpappírinn í verkfærakistunni! Og naglbíturinn líka.
- ❑ Frumskrif og endurskrif eru tvennt ólíkt.

Endurskrifa aftur

- Lagfæra, eyða út, bæta við, færa til, pússa, krukka og krafsa í textann.
- ❑ Endurskrifa, endurskrifa og endurskrifa og svo aftur. Hve oft? Hvenær á að hætta?
- ❑ Formúla Stephens Kings: 2. drög = 1. drög – 10%
- ❑ Gerðu “Track changes” (leiðréttingaslóðina) að besta vini þínum!

Dæmi um yfirlestur

(bloggtexti frá maí 2013 sem fór á slóðina www.bokverduril.net sem nú er ekki lengur til)

Að skrifa texta og undirbúa hann til útgáfu er eins og að elda nautakjött. Þyrstu drög eru náðin og hrá. Félmskennar hugmyndir, drög, orð á stangli. Stundum er sambhengisleysið algjört og lykt af blóði fylfir vitin [þú þar af finsa annað orð yfir hvort til að festast af mæjar endurtekningar. Samheltanabólón. Njörur og segrí á íslöndu. Þú: ný, dæðing, óhræmslafr; sfermból, sjörkabur; reikull; hvorki h. né soðin hvorki heili né hlúta.“ Við þetta er gott hræðil í þessum pistli].

Textinn er **hetta allur, reikull og nýr**. Það er ómögulega að salkva tönnunum í þessa grófu þræði sem myndu kjötíð og óhugsandi að setja að tyggja og kyngja þykkum bita af nautakjötti. Kjötíð stendur nákið á bordinu, hvorki heili né hlúfur texti, eitthvað nauðsynlegt milliástand. **Hér megurum við ekki gleyma því máliðvægtu. Það sem þú kjötíð til yfirbólu: handahófrakennið íemál náttúrunnar. Ín hína hróka kjöts værum við ekki hér.**

Þönnunni er slengt á helluna, kveikt undir. Þegar hitastigið er rétt fær kjötíð að leggjast á **hana**. Umbreytingarferlið heft. **Rauk** verður bleik, verður brúni, þræðimír breytast, þynnast og ég verð að halda aftur af mér að skera ekki í það því þú vættar safinn út. Safinn verður að haldagj inni. Þegar sé gállinn er á mér nota ég hitamali, hjálpartaki sem sýnir mér hvenær tíni er kominn til að hætta. Er ritstjórnin eins og hitamali? Eða er ritstjórnin

Deleted: hráu

Comment [Almar Ork]: Það er líka skrifð að tala um hrátt blóð. Er ekki nóg að segja bara lykt af blóði?

Comment [Almar Ork]: Eitthvað skrifð við orðið nauðsynlegt hér.

Comment [Almar Ork]: Undar lag setning. Þjuggu kjögmál náttúrunnar til kjöts?

Deleted: á þönnuna

Deleted: úr

Deleted: ur

Deleted: á

Skoðum þetta nánar

Að skrifa texta og undirbúa hann til útgáfu er eins og að elda nautakjöt. Fyrstu drög eru nakin og hrá. Fálmkenndar hugmyndir, drög, orð á stangli. Stundum er samhengisleysið algjört og lykt af blóði fyllir vitin (hér þarf að finna annað orð yfir hrött til að forðast of margar endurtalningar. Samheitarorðabókin hjargar og segir á Snórunni: „hrár: nýr, ósoðinn; ohrensáður; safamikill, óþurkaður; reikull; hvorki h. né soðinn hvorki heill né háfur.“ Vá þetta er gott hráefni í þennan pistil).

Textinn er þetta allt, reikull og nýr. Það er ómögulega að sökkva tönnunum í þessa gröfu

Deleted: hrá

Comment [Almar Or2]: Það er líka skrifid að tala um hrött blóð. Er ekki nóg að segja bara lykt af blóði?

Dæmi um endurskrif

Stutt jólasaga birt í Fréttatímanum í desember 2013

Þögnin áður

Okkur heilsast vel fyrir utan tatin hennar Mæju sem hrynja í ströðum straumum. Drengurinn er ósköp fallegur, rölegur og rekur í brynnar þegar hann rýnr djúpt í augu mín. Hann er með dökku augu og hrafnsvartan hárlubba. Að öðru leyti er hann krumpaður eins og sveskja. „Eg er hrát. Það er búið að pressa allan safann út mér.“ segir Mæja og beygir af. Eg hafði aldrei áður verið viðstaddur þögninu og Mæja veinaði svo mikilli hröðunum að ég hélt þeim væri að deyja. Núna eru fimm dagar lídnir og hún kjóskar út í eitt og stundum kjóskra þau saman, vafin í teppi. „Eg er hrát. Það er búið að pressa allan safann út mér.“ Jósef, ég er hrát, endurtekur hún í stefnu og þá þessu og þessa á þetta heilage sem við skrifaðum svo stóru strax eftir fleðingum. „En manstu þögnina, Mæja mín? Manstu hvað hún var dökkt.“ Drengurinn kemur út og hann var blár og það var þögn í nokkrar sekúndur. Það var stöð og þessum heild, réttur í sér andaman og þögnin teygð sig um í einirfema. Síðan óskraði hann og varð rauður. Grét og óskraði eins hátt og liflu lúmunu bóðu. Núna lánar mig að stísa út úr þessari mynd og óskra. En í stöðum setja ég að klappa Mæju og minna hana á þessu. Þetta er hana vasaklötunna mína og vona að sennurkvembliðinn gangi yfir. Eg hef tröllamú á þessari þögn því hún mun lifa. Hún heila þögn rétt áður en harnið óskra. lífið þvistar, jólaökukkur kinnaja.

Deleted: Úr dagbók Jósefs 1
23. desember 11
Fyrir

Deleted: heilsast okkur vel

Deleted: í andlit manns. Eg hef

Deleted: síona viðburð.

Deleted: tveim að sér

Deleted: þegar hann kom út

Deleted: tveimiga að

Skoðum byrjunina betur

Þögnin áður

Okkur heilsast vel fyrir utan tatin hennar Mæju sem hrynja í ströðum straumum. Drengurinn er ósköp fallegur, rölegur og rekur í brynnar þegar hann rýnr djúpt í augu mín. Hann er með dökku augu og hrafnsvartan hárlubba. Að öðru leyti er hann krumpaður eins og sveskja. „Eg er hrát. Það er búið að pressa allan safann út mér.“ segir Mæja og beygir af. Eg hafði aldrei áður verið viðstaddur þögninu og Mæja veinaði svo mikilli hröðunum að ég hélt þeim væri að deyja. Núna eru fimm dagar lídnir og hún kjóskar út í eitt og stundum kjóskra þau saman, vafin í teppi. „Eg er hrát. Það er búið að pressa allan safann út mér.“ Jósef, ég er hrát, endurtekur hún

Deleted: Úr dagbók Jósefs 1
23. desember 11
Fyrir

Deleted: heilsast okkur vel

Deleted: í andlit manns. Eg hef

Deleted: síona viðburð.

Deleted: tveim að sér

Deleted: þegar hann kom út

Deleted: tveimiga að

Galdurinn og músan

- Músur koma úr grískri goðafræði og veita innblástur. Hver er músan mín?
- Sköpunarkrafturinn.
- Hvaðan koma hugmyndir og sögur?
- Hvar og hvenær er best að skrifa?

Ekki gleyma ...

- Gera mitsök – og nóg af þeim!!
- S.K. segir að bara einn geri fullkomlega í fyrstu tilraun. Hver ætli það sé?
- Prufa – alltaf hægt að smella á strokleðurstakkann.
- Fá hjálp – úr verkfærakistunni eða frá fólki af holdi og blóði. Ritvinir. www.rithringur.is
- Fá yfirlstur og þiggja gagnrýni.

Bækur um ritun og skapandi skrif

- Bell/Magrs. 2001. *The Creative Writing Coursebook*. Ritsstjórar: Julia Bell, Paul Magrs. London, Macmillan.
- Cameron, Julia. 1995. *The Artist's Way. A Spiritual Path to Higher Creativity*. London, Pan Books.
- Morley, David. 2007. *The Cambridge Introduction to Creative Writing*. Cambridge/New York, Cambridge University Press.

Fleiri bækur um ritun

- Pétur Blöndal. 2007. *Sköpunarsögur*. Reykjavík, Mál og menning.
- Stephen King, 2000, *On Writing, A Memoir of the Craft*. New York, Scribner.
- Alls konar “Writing” hitt og þetta – skoðið Gegni, bókabúðir og bókasöfn.
